

Ірина Таран,

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2223-7717>
iryna.taran@pnu.edu.ua

УДК 781.91

DOI: <https://doi.org/10.28925/2518-766X.2023.86>

МУЗИЧНО-ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО

Перед педагогами-піаністами постають завдання зробити навчання максимально змістовним, цікавим, зорієнтованим на особистість учня. З огляду на це важливими вбачаються питання пошуку, розробки та впровадження в процес навчання гри на фортепіано альтернативних форм та методів організації навчання, нових передових педагогічних ідей, а також новітніх освітніх технологій. Адже сучасні діти — це так зване «цифрове покоління», виховане змалечку на вільному доступі до цифрових технологій сьогодення. Сучасні музично-ігрові методи навчання покликані формувати в учнів-піаністів прагнення до самостійного навчання, в ідеалі — навчання протягом усього життя. Вони забезпечують створення навчального середовища, в якому дитина навчається без примусу, з великим задоволенням, гарантовано засвоюючи необхідний обсяг знань та за умови постійного зв'язку теорії з практикою.

Ключові слова: ігрові методи навчання гри на фортепіано, інноваційно-педагогічні технології, музика, музично-ігрова діяльність, фортепіано.

Iryna Taran

Musical Activities and Games in the Process of Learning to Play the Piano

The piano is one of the most popular musical instruments among children. Playing the piano requires some effort from both children and teachers. At the same time, life puts forward new requirements for mastering advanced teaching methods that can provide maximum results. Piano teachers are faced with the task of making learning as meaningful, interesting, and personality-oriented as possible. With this in mind, the issues of finding, developing and implementing alternative forms and methods of organizing training, new advanced pedagogical ideas, as well as the latest educational technologies in the process of learning to play the piano are considered important. After all, technological progress does not stand still. Modern technologies are developing so actively that literally everyone has new products that seemed inaccessible yesterday. Therefore, the task of a modern teacher is to constantly monitor the emergence of new forms, methods of work, new technologies and effective means to maximize the stimulation of creative activity of students. Using the achievements of Advanced Science and technology significantly helps not only to activate students' attention, but also to achieve significantly better learning outcomes. After all, modern children are the so-called "digital generation", brought up from childhood on free access to digital technologies of our time. This tendency to constantly technize our lives has both positive and negative aspects, but we cannot avoid it. Therefore, it is necessary to find the optimal balance in the use of modern technologies, the latest teaching methods and musical and game activities in the process of learning to play the piano. Modern innovations are designed to form the desire of piano students for independent learning, ideally-lifelong learning. They ensure the creation of a learning environment in which the child learns without compulsion, with great pleasure, guaranteed to learn the necessary amount of knowledge and provided that theory is constantly connected with practice.

Key words: game methods of teaching piano, innovative and pedagogical technologies, music, musical activities and games, piano.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023

© Таран І., 2023

Вступ. Цікавою освітньою технологією, здатною забезпечити змістовний процес навчання, є, зокрема, використання музично-ігрових методів під час фортепіанних занять. Це стимулює процес пізнання та засвоєння учнями нового матеріалу, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини. Серед переваг музично-ігрових методів навчання — сприяння зростанню самостійності учнів, їх творчої ініціативи, вміння креативно мислити. Також музично-ігрова діяльність на фортепіанних заняттях як ефективна інноваційна форма навчання передбачає залучення учня до активної творчої роботи замість нудного механічного повторення. Адже процес навчання гри на фортепіано передбачає оволодіння певними навиками, прийомами, що вимагає від учнів певних зусиль, часу, терпіння. Якщо педагог кожного року використовує ті самі форми та методи навчання, учень з часом втрачає інтерес до виконання фортепіанних творів. Застосування музично-ігрових методів та інноваційних форм навчання дозволяє педагогові зробити сам процес навчання більш захопливим, цікавим, творчим. До того ж, учень вчиться творчо мислити, самостійно працювати, ставити перед собою завдання та досягати їх.

Розвиток творчих здібностей учнів є основою навчання гри на будь-якому музичному інструменті. У процесі навчання педагог за допомогою найрізноманітніших форм і методів навчання розкриває здібності учня, навчає його вміло користуватися природними даними.

Кожна дитина має природні творчі здібності, а завдання педагога — зуміти їх розгледіти та постійно розвивати, допомагаючи дитині розкрити свій творчий потенціал. Музичні творчі здібності — надзвичайно специфічні, адже немає двох однаково творчо обдарованих учнів. Саме тому навчання гри на музичному інструменті, зокрема фортепіано, має індивідуальний характер. Індивідуальне навчання сприяє тому, що педагог за допомогою музично-ігрової діяльності може розкривати особливості творчого таланту кожного учня, в залежності від міри його природних здібностей.

Мета статті полягає у визначенні методів та форм організації музично-ігрової діяльності у процесі навчання гри на фортепіано.

Огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез. Тема застосування інноваційних методів навчання, зокрема музично-ігрової діяльності, знаходиться у центрі уваги провідних музикантів, педагогів та науковців. Сучасні інноваційні підходи до навчання на уроках гри на фортепіано висвітлені у працях Г. В. Беленької [1; 2], Т. І. Гризоголазової [3], Ю. В. Локаревої [5], Т. В. Ляшенко [7], Г. М. Падалки [8], О. І. Пантюх [9] та інших. Водночас недостатньо дослідженим

залишається питання використання інновацій та музично-ігрових методів саме на індивідуальних фортепіанних заняттях, оскільки вони є специфічними та передбачають наявність в учнів не лише загальних знань, але й особливих природних здібностей. Також процес індивідуального навчання не передбачає колективних чи групових форм проведення заняття, що ставить перед викладачем додаткові вимоги щодо вибору форм та методів навчання. Виходячи з реалій сьогодення, сучасні методичні опрацювання доводять необхідність та систематизацію нових теоретичних та практичних розробок у цій галузі.

Методологія дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано комплекс методів науково-педагогічного дослідження теоретичного та емпіричного рівнів. Основу дослідження склали методи *теоретичного і порівняльного аналізу*. З їх допомогою було висвітлено існуючий стан проблеми та розглянуто сутність і структуру музично-ігрової діяльності у процесі навчання гри на фортепіано.

За допомогою *аналітичного методу* досліджено наукову та навчально-методичну літературу з питання використання музично-ігрових методів навчання на уроках фортепіано, проаналізовано їх характерні ознаки та форми організації. За допомогою *дедуктивного методу* досліджено музично-ігрові методи навчання в цілому як явище та виокремлено ті методи, що найбільш прийнятні для навчання гри на фортепіано. За допомогою *методів порівняння та аргументації* було доведено ефективність музично-ігрової діяльності у порівнянні з класичними методами навчання гри на фортепіано.

Результати дослідження та обговорення. Робота викладача по класу фортепіано потребує постійної творчої роботи, пошуку інноваційних форм і методів роботи, що стануть у нагоді для кожного окремого учня і дозволять сформулювати впевненість у власних силах та музичних здібностях [7, 67]. Різні учні мають не тільки різні музичні здібності, але й ступінь їх сформованості на початку навчання. В одних учнів може бути добре сформоване почуття ритму, але менш розвинений музичний слух. В інших — хороший музичний слух, добрий ритм, але слабка музична пам'ять і недосконалий піаністичний апарат (маленькі слабкі пальці, погана розтяжка тощо). Ще в інших учнів може бракувати емоційності. Тобто, як бачимо, початкові творчі здібності учня-піаніста можуть сильно відрізнятись. На фортепіанних заняттях педагог повинен розвивати здібності учня таким чином, щоб максимально вирівняти їх, підтягнути до вищого рівня, навчити учня базовим навикам гри на фортепіано, виконати з ним передбачену навчальним планом програму. Усе це вимагає постійної творчої роботи педагога, пошуку інноваційних методів розвитку

музичних даних, музично-ігрових форм і методів навчання. Однак педагог повинен звертати увагу на те, щоб учні під час уроку отримували задоволення. Інновації не повинні напружувати учнів, змушувати їх почуватися некомфортно. Навпаки, вони повинні спонукати учнів до творчості, фантазії.

Музично-ігрова діяльність на уроках фортепіано комплексно розвиває цілу низку індивідуальних творчих здібностей, які можна охарактеризувати як мотиваційні (прагнення творчих досягнень, емоційність, радість відкриття), інтелектуально-логічні (аналіз, порівняння), інтелектуально-евристичні (фантазія, генерування ідей та гіпотез, асоціативне мислення, критичне мислення), комунікативні (використання творчого досвіду інших, відстоювання власних ідей, співробітництво, уміння уникати конфліктів) та самоорганізації (раціональне планування своєї діяльності, самоконтроль, старанність) тощо [6].

Основою інноваційних форм і методів навчання є гра, вона є близькою та зрозумілою дітям. Ігрові методи навчання дозволяють утримувати активну увагу учнів, стимулюючи їх до творчої праці під час уроку. Особливо важливо застосовувати ігрові методи навчання з дітьми молодших класів, на початковому етапі навчання. У цьому віці діти ще не вміють довгий час залишатись сконцентрованими, і з часом їх увага притупляється, вони переключаються на щось інше. Якщо в цей момент педагог переключить увагу учня на ігровий момент, це дозволить, з одного боку, за рахунок зміни виду діяльності зберегти увагу дитини. З іншого боку, використання ігрових форм навчання дозволяє не просто гратися на фортепіанному занятті, а гратися з метою отримання нових необхідних знань.

Саме музично-ігрова діяльність запалює в учнях іскру кмітливості. У процесі гри учень має можливість демонструвати і водночас розвивати свої творчі задатки, перетворюючи їх на здібності. Для учнів молодших класів ігрова форма подачі матеріалу є найбільш зрозумілою та ефективною, адже дозволяє активізувати їх емоційну сферу [11, 408]. Якщо при цьому використовувати музично-дидактичні ігри, то учні набагато краще засвоюють новий матеріал, розвивають свої творчі здібності. На початковому етапі навчання гри на фортепіано педагог звертає посилену увагу саме на розвиток музичних здібностей. Застосування педагогом музично-дидактичних ігор дозволяє швидше запам'ятати співвідношення звуків за висотою, розвивати почуття ритму, формувати тембровий та динамічний слух, спонукати до самостійних дій з використанням знань, набутих на заняттях гри на фортепіано.

Особистісно орієнтований підхід педагога до навчання гри на фортепіано забезпечує повагу до особистості учня, розвиває її індивідуальність

та самостійність, допомагає у формуванні базових ігрових навиків. Дитина у процесі такого навчання перетворюється з пасивного об'єкта навчання на активного учасника процесу навчання, вчиться творчо мислити, активно творити під керівництвом викладача. Звичайно, такий підхід вимагає від викладача значних затрат часу та зусиль на етапі підготовки до заняття [4, 147].

Необхідно вміти виокремити основні завдання щодо розвитку музичних здібностей учня, підібрати відповідні музично-ігрові вправи для їх розвитку, забезпечити необхідні технічні умови застосування інноваційних технологій тощо. Тільки при серйозній підготовці до кожного уроку педагог отримає позитивний результат з використання інноваційних методів навчання.

Для розвитку музичних здібностей учнів, формування їх художнього смаку та прищеплення любові до музики найбільш дієвим засобом є активна діяльність самих дітей у процесі навчання та виховання. Навчити учнів гри на фортепіано, розвинути їх почуття ритму, музичний слух, пам'ять, емоційність — основне завдання педагога. Діти у дошкільному та молодшому шкільному віці (а саме в цьому віці більшість дітей розпочинають навчання гри на фортепіано) найбільше полюбляють гратися. Саме тому основною формою навчання мають бути різноманітні ігри. Вони активізують розумові та творчі процеси у свідомості учня, перетворюють процес навчання з нудного запам'ятовування на цікавий та захоплюючий творчий процес.

У розвитку музичних здібностей дитини та формуванні її естетичних смаків велику роль відіграє різноманітність творчих ігор. Вони є прекрасним засобом музично-естетичного виховання. Педагог повинен зосередити свою увагу саме на вивченні нових шляхів використання творчих ігор, на їх складанні та систематизації. Адже не кожна гра матиме навчально-виховний вплив на дитину. Треба вміти підібрати саме такі ігри, які допоможуть розвинути естетичні та художні смаки дитини, її музичні здібності.

За допомогою ігрових методів навчання педагог має також можливість розвивати емоційність учня. Велику роль у цьому відіграє слухання музики на фортепіанних заняттях. Педагог повинен кожного уроку відводити час на прослуховування музики з метою формування слухової уваги на уроках фортепіано [10, 165]. Це можуть бути твори, що виконуються учнем. Корисним є залучення декількох варіантів виконання, на різному художньому рівні, а потім їх порівняння на предмет вищої художньої цінності. Це вчить учня критично оцінювати почуте виконання, аналізувати та порівнювати, висловлювати свою думку. Педагог повинен підбирати різні за стилем, характером, змістом музичні твори для прослуховування. Це можуть бути не тільки твори,

які виконує учень. Слід давати слухати якомога більше якісної музики, допомагаючи учневі її оцінити, охарактеризувати, зрозуміти.

Висновки. У сучасних умовах педагогічною основою успішного навчання на уроках фортепіано є гра, вона є близькою та зрозумілою дітям. Ігрові методи навчання дозволяють утримувати активну увагу учнів, стимулюючи їх до творчої праці під час навчання гри на фортепіано. Саме ігрова діяльність запалює в учнях іскру кмітливості. У процесі гри учень має можливість демонструвати і водночас розвивати свої творчі задатки, перетворюючи їх на здібності.

При застосуванні музично-ігрових методів навчання щодо гри на фортепіано рівень засвоєння навчального матеріалу інтенсивно зростає, при цьому на його засвоєння витрачається набагато менше часу. Навики творчої діяльності, набуті учнями в результаті музично-ігрової діяльності, сприяють у подальшому кращому відтворенні здобутих знань та практичному їх використанні у необхідних життєвих ситуаціях. Завдяки

застосуванню музично-ігрових методів навчання учні вчаться аналітично мислити, осмислено підходити до виконання фортепіанних творів, продумано будувати виконавський план музичного задуму.

Використання музично-ігрових методів навчання ставить високі вимоги перед викладачем по класу фортепіано, який повинен досконало знати матеріал, володіти на високому виконавському рівні музичним інструментом, мати розвинену творчу фантазію, володіти навиками планування часу уроку, вміти визначати час для проведення кожного виду завдань та прогнозувати ситуації, що можуть виникати у процесі використання різноманітних методів навчання, та передбачати можливі сценарії їх вирішення. Музично-ігрова діяльність викладача на уроках фортепіано сприяє удосконаленню активізації уваги виконавців, підвищує рівень засвоєння нових знань, перетворює учня з пасивного спостерігача на активного учасника процесу творчості на фортепіанних заняттях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беленька Г. В., Семенов О.С. Творчо спрямована особистість народжується в грі. *Дошкільне виховання*. 2020. № 4. С. 3–6.
2. Беленька Г. В. Інтерактивні методи навчання як засіб розвитку критичного мислення студентів. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2020. Випуск 16. С. 33–46.
3. Гризоголазова Т. І. Методика навчання гри на фортепіано : навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 169 с.
4. Коцан О. М. Реалізація особистісно-орієнтованого підходу на уроках фортепіано / У дорозі з музикою: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 30 квітня — 01 травня 2020 р.). Ужгород : Вид-во «Карпати». С. 146–148.
5. Локарева Ю. В. Інноваційні технології вивчення музично-теоретичних дисциплін. *Наукові записки*. Серія : Педагогічні науки. 2022. № 204. С. 192–195. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-204-192-195>
6. Лугина Ю. Розвиток творчих здібностей на уроках музики засобами інноваційних технологій. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-tvorcih-zdibnostej-na-urokah-muziki-zasobami-innovacijnih-tehnologij-103469.html> (дата звернення: 23.10.2023).
7. Ляшенко Т. В. Методичні підходи викладання гри на фортепіано. *Наукові записки*. Серія: Психолого-педагогічні науки. 2021. № 2. С. 64–68. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2021-PP-2-64-68>
8. Падалка Г. М. Мистецтво в інноваційному просторі педагогічної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 151(2). С. 192–196.
9. Пантюх О. І. Музично-дидактичні ігри на уроках музичного мистецтва. *Actual trends of modern scientific research: Abstracts of the 8th International scientific and practical conference (March 14–16, 2021)* MDPC Publishing, Munich, Germany. 2021. P. 432–440. URL: <https://sci-conf.com.ua/viii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-actual-trends-of-modern-scientific-research-14-16-marta-2021-goda-myunhen-germaniya-arhiv/> (дата звернення: 23.10.2023).
10. Пуйова В. І. Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до формування слухової уваги молодших школярів у класі фортепіано. *Наукові записки : збірник наукових статей*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. Випуск СХХХХVIII (148). С. 162–169.
11. Ульянова В. С. Формування емоційної сфери молодших школярів у музично-ігровій діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі : зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя*. 2009. Вип. 2. С. 407–410.

REFERENCES

1. Bieliienka, H. V. & Semenov, O. S. (2020). Tvorcho spriamovana osobystist narodzhuietsia v hri [A Creative Personality that Born in Game]. *Doshkilne vykhovannia*, 4, 3–6 [in Ukrainian].
2. Bieliienka, H. V. (2020). Interaktyvni metody navchannia yak zasib rozvytku krytychnoho myslennia studentiv [Interactive Teaching Methods as a Means of Developing Students' Critical Thinking]. *Aktualni problemy psykholohii*: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy, 16, 33–46 [in Ukrainian].
3. Hryzohlazova, T. I. (2018). Metodyka navchannia hry na fortepiano: navch. posib. [Methods of Learning to Play the Piano: a textbook]. Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University, 169 [in Ukrainian].
4. Kotsan, O. M. (2020). Realizatsiia osobystisno-orientovanoho pidkhodu na urokakh fortepiano [Implementation of a Person-Oriented Approach in Piano Lessons]. *U dorozhi z muzykoiu: materialy I Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii* (m. Uzhhorod, 30 kvitnia — 01 travnia 2020 r.). Uzhhorod: Vyd-vo. «Karpaty», 146–148 [in Ukrainian].
5. Lokareva, Yu. V. (2022). Innovatsiini tekhnolohii vyvchennia muzychno-teoretychnykh dystsyplin [Innovative Technologies of Studying Music and Theoretical Disciplines]. *Academic Notes, Series: Pedagogical Sciences*, 204, 192–195 [in Ukrainian].
<https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-204-192-195>
6. Luhyna, Yu. (2019). Rozvytok tvorchykh zdibnostei na urokakh muzyky zasobamy innovatsiinykh tekhnolohii [Development of Creative Abilities in Music Lessons by Means of Innovative Technologies]. [in Ukrainian].
<https://vseivita.ua/library/creativecreators-fabrications-of-urochs-music-to-independent-technologies-103469.html>
7. Liashenko, T. V. (2021). Metodichni pidkhody vykladannia hry na fortepiano [Methodical Approaches to Teaching the Piano]. *Naukovi zapysky, Seriiia «Psykholoho-pedahohichni nauky»*, 2, 64–68 [in Ukrainian]. DOI 10.31654/2663-4902-2021-PP-2-64-68
8. Padalka, G. M. (2018). Mystetstvo v innovatsiinomu prostori pedahohichnoi osvity [Art in the Innovative Pedagogical Education Environment]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu, Seriiia: Pedahohichni nauky, Vyp. 151(2)*, 192–196 [in Ukrainian].
9. Pantiukh, O. I. (2021). Muzychno-dydaktychni ihry na urokakh muzychnoho mystetstva [Musical and Didactic Games in Music Lessons]. *Actual Trends of Modern Scientific Research: Abstracts of the 8th International scientific and practical conference* (March 14-16, 2021), MDPC Publishing, Munich, Germany, 432–440 [in Ukrainian].
<https://sci-conf.com.ua/viii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-actual-trends-of-modern-scientific-research-14-16-marta-2021-goda-myunhen-germaniya-arhiv/>
10. Puiova, V. I. (2020). Pidhotovka maibutnykh uchyteliv muzychnoho mystetstva do formuvannia slukhovoï uvahy molodshykh shkolariv u klasi fortepiano [Preparation of Future Teachers of Music Art for Formation of Hearing Attention of Young Schoolchildren in the Foriepiano Class]. *Naukovi zapysky: zbirnyk naukovykh statei*, Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, Vyp. CXXXVIII (148), 162–169 [in Ukrainian].
11. Ulianova, V. S. (2009). Formuvannia emotsiinoi sfery molodshykh shkolariv u muzychno-ihrovii diialnosti [Formation of the Emotional Sphere of Younger Schoolchildren in Musical and Game Activities]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli: zb. nauk. pr., redkol.: T. I. Sushchenko* (holov. red.) ta in., Zaporizhzhia, Vyp. 2, 407–410 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.10.2023 р.

Прийнято до друку 04.11.2023 р.